

Léva 1939/ IX. 9.

EA.00007.

Igen tisztelt Igazgató Úr!

Mint volt szlovákiai polgári iskolai tanár és mint a Zoboraljai palócsziget szülőtte az ottani magyarság házáipari és népművészeti tárgyainak gyűjtését tűztem ki célul. Erre ösztökélt, hogy ott Vikáron és Kodályon kívül senki sem járt, aki érdemleges munkát végzett volna. A hálálra ítélt fonalas munkák gyűjtéséhez fogtam először. Vagy 80 fényképet és 100 rajzot készítettem az említett tárgykörből. Mivel ez teljesen ismeretlen ^{hálóknak} szíves engedelmével ismertetném a Néprajzi Értesítő hasábjain. Erdőtíleg a zoboralji fonalasmunkák egységes kiadására gondoltam, de ez anyagiak hiányában merész vállalkozás lenne.

Itt küldök egy közleményt 4 darab fényképpel. Kérem szíves válaszát, hogy mennyire felel meg a lap szellemének. A fényképeket kérném vissza, mivel nincs másodpéldányom. Bocsánatot kérem alkatmatlankodásomért.

Maradok mély tisztelettel:

Féja Tiborné áll. polg. tanár

Léva gróf Tisza István ucca 5. sz.

Rajzok e. Rajzok.

6.701-es szám alatt.

1952. I. 21.

-11-

Léva, 1939. IX. 20/7

EA.00007.

Kedves Doktor Úr! Lapját megkaptam. A válasszal vártam, abban a reményben, hogy sikerül Hobló nagytiszteletű urtól visszaszerezni a Doktor Úr címére küldött Léva vidéki szlovák asszony fényképét, a mellékelt leírással; de sajnos hiába vártam. - A leírt lepedők főleg az ott maradt falvakból valók. Kisebb kivétellel minden faluban található. Főleg azonban Berencsen, Bábindálon, ~~Lenytrótt~~ korcs állapotban Bédén és Menyhén, Valamint Zsérén. Továbbá van Vicsápapáti Vicsápapáti, Nyitraegerszegén. Egyszerűbb gédányak szórva nyosan találhatók Kolonban és annak közelében pl. Ghymesan Geszten, Pogrányban, Csitáron stb.

Szíves üdvözlettel:

Fija Tiborné

most került hozzánk, a levei képről ^{igazgató} Iltin Antal, nagyreményű képről.

EA.00007

Igen Tisztelt Igazgató Úr !

Becse levelét megkaptam. Semmikifogásom sincs az ellen, hogy a Zoboraljai lepedőkről küldött dolgozatom az Ethnologiai Adattárban elhelyezzék, csak az a kikötésem, hogy adott esetben első sorban én használhassam fel azt, Bár a díszlepedő általánosan ismert pl. a gömori, kalotaszegi, szlovák, morva stb. úgy nálunk, mint Európa más népeinél, mégis a zoboraljai lepedőknek sajátos, a többitől sokban elütő és különböző jellege van. Ezt az ember csak akkor veszi észre, ha a különböző helyeken készült lepedőket egymással összehasonlítja. Épp a Mansz kassai kiállítása is igazolja, ott is mint eddig ismeretlen dolgot csodálják. Éder Elza, a kiállítás rendezője írja, hogy egyike a legszebb, legismeretlenebb dolgoknak az én lepedőm.

Mindenesetre vállalkozom a gyűjtemény feldolgozására. Épp azért, amint csak tehetem feljövök azt megbeszélni.

Egyben köszönöm a bizalmat, amit előlegezett számomra az Ethnologiai Adattár számára való gyűjtőmunkához. Kérem küldjenek útmutatót és gyűjtő ívet. Ugyan az iskolaév kevés módot ad az ilyen természetű munkákhoz, mégis remélem, időnként eljutok egy-egy alkalmas helyre.

Maradok tisztelettel :

Léván 1939, szept. 18.-án

Fejér Tiborné

Gömöri Múzeum
 Adattára
 Lelt. szám: 87.4P.2.3
 1939. szept. 18.

*rozmaringos**-2-*

és másféle tartós összedolgozását. Ilyen varrással állítják össze a durvább vászonból készült ágylepedőt és az oly nélkülözhetetlen hamvaslepedőt.

A hamvaslepedő neve talán még abból az időből ered, amikor az ősmagyarok halottaikat ilyen durva vászonlepedőbe göngyölve temették. De az is lehetséges, hogy ma csak azért nevezik hamvasnak, mert a kendervászon-ruhák mosásánál, szapulásánál erre szórják a hamut és ezzel borítják le a finomabb ingeket, hogy feltöltögetett erős hamulug közvetlen hatásától ~~szórják~~ *szórják. A gardeságban botyuraire hasonlítják. Ilyenkor még erős zsinort is kötnek a négy sarckára.*

A vékonyabb szálú kender, a félpamutos és pamutos lepedők összevarrására különös gondot fordít a zoboralji magyar asszony. Nem elégszik meg az egyszerű öltéssel, díszöltést vagy kötést alkalmaz, hogy a két vagy három szél összevarrását annál jobban érzékeltesse. Legegyszerűbb ilyen öltésük a rozmaringöltés, majd a lábas, a tökmagos, a csomós, az ötös, a hetes, a vízmezi kötés és az egerszegi kötés. De igen gyakori az aprólékos csipkeöltéssel összedolgozott lepedő is. Ez a csipke két, három centiméter szélességű lehet. Elvértve ugyanilyen vagy ennél szélesebb horgolt csipkebetétet is használnak lepedőszélek ~~össze~~ *dolgozására.*

Nagykötényben *jártam.* A fiatal Presinszky né épp egy igen régi csipkeöltés *je* lepedőszél összedolgozását tanulmányozta. Érdeklődésemre örömmel hallottam a fiatal asszony magyarázatát: "Már mindenfajta kötéssel varrott lepedőm van, de még ilyet nem csináltam. De nem nyugszom mindaddig, amíg meg nem tanulom, mert ilyet is akarok." Ebből láttam, hogy a zobori *fiatal* asszonyok tudására ébredtek a régiék művészi munkájának és utánozni szeretnék. Ha a dádányák megtudták csinálni, miért ne tudnák ők is? És igyekezetük gyönyölcését rövidesen már meg is mutat-

ták ^{mint} "régii csipkés" varrással varrott lepedőt. Vastag szálú, de igen szép hímzett lepedőt használtak a mult század közepén ^{mint szőrtörés lepedő} szegletfüggöny és ajtófüggöny gyanánt a gyerekágyas ~~as-~~ szonrok szobájában. Tenyérnyi ^{széles} fehér áttört, vagy lapos hímzés rendszerint szálszámolás után készült. Mesterkét majd sodrás képezte az alsó szegést, amelyhez körül házilag készült széles vert csipkét varrtak. A legtöbb magyar vidéken talált kakasos és poharas díszlepedő használata nem volt szorosan meghatározva bizonyos, hogy csak ünnepélyes alkalommal, nagy eseményeknél, az emberi élet határköveinél húzták elő. Hajdan minden házban őriztek ilyeneket. ^{és mint} család ereklyéi igen nagy becsben voltak. Ma is több helyen találhatók néha ünnep alkalmával, az ~~oktat~~ terítik le az ágyat, úgy hogy a két hímzett és csipkés vég ^{széles} érvényesüljön.

A zoboralji magyarság díszlepedőjét is többnyire ágytakaróul használják, de azzal terítik le a keresztelése ^{kor}re vitt kis pogányokat, a picinyeket is. Ugyancsak van mit cipelnie a keresztanyának, mert a három részből szabott házi szőttés lepedő csak úgy roskad a sok hímzés súlyától. A széleket úgy állítják össze, hogy jobbról, balról egy - egy két ujjnyi széles egerszegi kötés közé kézi, "puckon" vert csipkebetétet dolgoznak. A fehér csipkebetét mintája közé olyan színű selyemfonalat vernek, mint amilyen szín uralkodja majd a lepedő hímzését. van ahol piros, zöld, lila, ritkábban a kék vagy a sárga az uralkodó szín. A kötés két oldalán centiméternyi széles megfelelő színes szálát ölel át a fehér mesterke öltése. Ennek szélén egyenes sugárban "bársony" következik. Ez sine lapos öltéssel készül és centiméternyi széles. ^{Ha} pl. piros színű, akkor zöld szálöltés szegi körül, hogy utána ismét a tulsó oldala ^{színes mesterkéje} következ-

Adattára 87.492.6.
Kelt: szomsz

zék.

Ez volt a csík tulajdonképpeni kerete, amely a közép áttört hímzésének mindkét szélét határolja. Az áttört szalagrész tulajdonképpen fehér subrikálás, a legrégibb magyar hímzések egyike, amely abból áll, hogy vászon-szálaít kihúzzák. A készítszalak, amelyek így szabaddá lesznek összefogják cérnával, szorosan körülcavarják és így különféle likacsos mintákat képeznek. Ezeket egyenletes tűzöltéshez hasonló lapos vesszővel szegik. A csillag, kereszt, kör és más minták közepét és a pusztán maradt sarkait ismét ^{lapos} ~~szalagos~~es bársonnyal töltik ki.

Ezen minták egyszerűbb változata szegi a lepedők síma végét, hogy annál jobban szembetűnjék a gazdag díszítésű ^{oldal} ~~szalag~~a. Itt a lepedő ^{szélességű} vagy 70 - 80 cm. szélességű hímzés borítja, amely a szélek összevarrásán túl széles sávban díszíti a lepedő ~~szalag~~. A szalagdísz itt ismét egy igen széles központi fehér metélés képezi, amely, "rece" néven ismeretes ^{Magyar} vidéken. A recében színes lapos hímzést is találunk. A központi minták oldalaira szélesebb apró motívumú bársony ^{keret} színes áttört csík ~~szalag~~ ennek két oldalán egyszínű, fehér háromszögű áttöréssel ^{keret} 5 centiméteres köz után ez ismétlődik. Majd mesterke, mint szegés és a sodrás következik. A kész hímzett lepedőhöz erős cérná-^{val} vagy japán-pamutból készült vert csipkét dolgoznak. ~~... készítését ...~~ ^{szalag} ~~... 5 láb ...~~ ^{csipke} Ez az ^{u.n.} erős, palackás, ^{v.} palackásfejű ^{szalag} Egyszer-
gen, vagy ~~a Bédem~~ és ~~menyheieknél~~ az u.n. kácsa-fejű csipke.

Az ilyen díszlepedő képezi a zoboralji magyar asszony legnagyobb büszkeségét. A kendervászon, vagy lenvászón szálhuzása és lapos ^{hímzése} ~~szalag~~ így csipkehatású ~~szalag~~

lesz, amelyen legtöbbször egy évig ^{is} dolgoznak, amig elkészül.

A díszlepedők egyik válfaja a ~~Hy~~itramentén általában használt halottas-lepedő. Ez főleg abban különbözik az ismert díszlepedőtől, hogy jóval kisebb, csak két szélből készült. Hímzése fehér vagy nagyritkán fekete selyem^ml varrott^a bársonya. Hajdan többféle hímzését ismerhették mint mostanában. Nem is csoda. Két három halottas lepedőt őriztek akkor minden családnál. Ma már ritkább, azért a felravatalozás^{hoz} ~~is~~ kiterítéshez kölcsönadják egymásnak. A temetés után ~~puszt~~ erős lúgban ^{mea} szapulják. Így már csak félig áldoznak az ^{ős} népszokásnak. mert míg hajdan vászonlepedőbe göngyölve temetkeztek, dédszüleiknél úgy módosult a szokás, hogy lepedő^{vel együtt} ~~szől~~ tették a halottat a koporsóba. Igen sok gyönyörű népművészeti értékünk pusztult el így.

